

KLAS 6

Inleiding

[Zie de opmerkingen van LC bij de toelichting voor klas 1](#)

[Zie de opmerkingen van LC bij de toelichting voor klas 2](#)

In deze Achtergronden bij de Leerlijninhouden Spelling vind je per klas de nodige feedback om didactisch en inhoudelijk aan het werk te gaan met de verschillende thema's. Zowel de te kennen leerinhouden als de expliciet te behandelen leerinhouden werden hierin opgenomen per thema. Het is niet de bedoeling deze thema's aan te pakken in de volgorde waarin ze worden aangeboden in de leerinhouden en de achtergronden. Al doende zal je merken dat de leerstof een opbouw kent met enkele zeer belangrijke items die telkens weer 'meespelen' (bv. open en gesloten lettergrepen, ...).

In de Toelichting Spelling werden alle spellingaspecten die in de lagere school aan bod komen zorgvuldig bij elkaar gebracht in thema's. Dit resulteerde in tips, weetjes, regels en aandachtspunten. Dit alles dient niet meteen integraal aangeboden te worden aan de kinderen. Hiervoor is een vertaalslag nodig. Het is echter wel een noodzaak om zelf alle leerinhouden te bezitten (= zelfstudie) wil je met succes het spellingproces van de kinderen begeleiden.

Wanneer je de achtergrond van de materie zelf goed kent, kan je meer inspelen op de vragen en noden van de kinderen. Op die manier worden verbanden duidelijker en weet je meteen waar je moet bijsturen om fouten te vermijden.

Bij het klassikaal lesgebeuren is een goed onderbouwde instructie van zeer groot belang. Het is dé sleutel waardoor gericht oefenen kan leiden tot automatisatie en het verwerven van de leerstof.

Niet elk kind zal echter meteen de inhoud vatten. Naast de leerstof zélf beheersen, vraagt dit een goede waarneming, een correct aanvoelen en een grote creativiteit om telkens weer een weg/manier te vinden die aanslaat bij alle kinderen. Wat je ook doet, zorg dat je consequent handelt zodat de kinderen niet in verwarring worden gebracht.

In de remediëring zijn de aangeboden achtergronden van onschatbare waarde als kinderen de woordbeelden niet oppakken en het werken naar analogie onvoldoende resultaat biedt. Ze moeten dan op een andere manier geholpen worden in het spellingproces. Regels, kapstokken kunnen vaak een oplossing bieden.

De toelichtingen en bijkomende regels kunnen na de afname van de LVS-dictes ook gebruikt worden om tot een goed en gestructureerd remediëeringsplan te komen. Dit kan zowel klassikaal als in spellinggroepjes ingezet worden.

Spellingregels

Eenmaal de kinderen het basale lezen en schrijven onder de knie krijgen, komt op spellinggebied ruimte vrij voor procedures en spellingregels.

Bij het aanbieden van een ‘regel’ gebruiken we diverse termen. Een kind kan een regel maar inzichtelijk verwerven wanneer het elke term die gebruikt wordt, kan koppelen aan de werkelijkheid en omgekeerd. Om dit te bereiken zorg je best voor een direct samengaan van spreken – handelen – schrijven.

Het werken via een verhaal/beeld en het werken naar analogie gaan het aanbieden van een regel vooraf.

Probeer met kinderen volgende weg te bewandelen:

- vanuit aangeboden woorden
- zoeken naar overeenkomsten en/of verschillen + gesprek hierover
- tot het formuleren van een regel en het inoefenen ervan.

Op deze manier zet je kinderen zelf aan het denken en handelen en word je deelgenoot aan hun werkwijze en gedachten. Het maakt dat enthousiasme kan ontstaan en kinderen zelfstandigheid ontwikkelen.

Het is echt belangrijk dat kinderen een houding ontwikkelen waarbij ze zelf gaan nadenken over en handelen naar de aangebrachte spellingregels. Door structuur te brengen in het spellingonderwijs én een goed spellingschrift met hen op te bouwen waarin zelfstandig opzoekwerk mogelijk wordt, zorg je dat ze zelfstandig het spellingproces in de hand krijgen.

Maak vanaf het begin een onderscheid in:

- **Hoorwoorden:** je schrijft wat je hoort.
- **Regelwoorden:** je schrijft niet wat je hoort maar je past een regel toe,
bv. eind d/t - open en gesloten lettergrepen - ...
- **Onthoudwoorden:** woorden waarbij je een onderscheid moet maken in de manier waarop gelijke klanken geschreven worden en die je moet kennen,
bv. ei/ij - au/ou - g/ch - p/b - ng/nk
- **Bastaardwoorden:** vreemde woorden die aan onze taal zijn aangepast.
- **Vreemde woorden:** woorden die uit een andere taal komen.

Spellingschrift

Vanaf de 4de klas wordt een spellingschrift aangelegd dat verder aangevuld wordt in de 5de en 6de klas. Op deze manier kan het schrift als ‘opzoekbron’ gebruikt worden en hoeven de kinderen niet elk jaar een nieuw schrift aan te leggen met spellingregels. Zo komt er meer tijd vrij om voldoende te oefenen. Het is belangrijk dat het spellingschrift overzicht biedt en geen fouten bevat. Als dit voor een kind moeilijkheden oplevert, wordt er in het zorgteam gezocht naar een oplossing die op maat gesneden is voor dat kind.

Aandachtspunten:

- Zorg voor een goede structuur in het schrift.
- Nummer de bladzijden.
- Voorzie ruimte in het schrift om in het jaar erop zaken nog aan te vullen.
Dit betekent dat je een overzicht moet hebben van de thema's die over 3 leerjaren verspreid liggen.
- In het schrift worden de bastaardwoorden, vreemde woorden en te onthouden woorden verzameld per leerjaar.

Voordelen:

- Systematische herhaling wordt mogelijk: wanneer nieuwe woorden ingeschreven worden, eerst de vroeger genoteerde woorden laten bestuderen, het overeenkomstige laten opmerken, ... (woordstudie)
- Het is een naslagwerkje dat kan gebruikt worden bij twijfel. Het is het resultaat van eigen werk en maakt dat kinderen er beter hun weg in vinden.
- Het bevordert de continuïteit in het spellingonderricht.
- Het kan gebruikt worden voor zelfdictee.
- Het versterkt de analogiewerking.
- Onderwerpen uit het schrift kunnen als herhalingstaken opgegeven worden.

Het oefenen

Er wordt een onderscheid gemaakt tussen enerzijds oefenen, waarbij de kinderen verkennend en met de nodige tussenstappen tot de juiste schrijfwijze komen én anderzijds het herhaaldelijk oefenen waardoor een automatisme ontstaat. De tussenstappen blijven achterwege. De leerstof is dan echt gekend.

Het is goed om regels geïsoleerd te oefenen maar integreer de regel nadien in het groter geheel. Laat vooral ook voldoende oefeningen maken waarin meerdere moeilijkheden aan bod komen. Zo ontwikkelen kinderen wakkerheid om de verschillende moeilijkheden in een zin te onderscheiden en te koppelen aan de juiste regel.

‘Goed leren spellen is leren rekening houden met alles tegelijk in de hele zin.’

In de Toelichting Spelling vind je woordenreeksen die zich lenen tot het uitvoeren van andere opdrachten dan deze waar ze voor samen zijn gebracht: bv. rubriceren volgens andere moeilijkheden, alfabetisch rangschikken, ...

Zoek naar leuke werkvormen die de spelling stimuleren en het plezier om met taal bezig te zijn, verhogen!

Goed kunnen spellen betekent ook leren controleren. Leer kinderen om woorden op te zoeken wanneer ze aan de schrijfwijze twijfelen (in tegenstelling tot: ik weet het niet, ik schrijf maar wat ik denk!).

Zorg ervoor dat kinderen alle woorden begrijpen alvorens aan de slag te gaan. Maak hen de houding eigen om een woordenboek te gebruiken (wat ik niet begrijp, zoek ik op!).

Wanneer de aangeboden oefeningen aansluiten bij de mogelijkheden van de kinderen, zullen zij goede resultaten behalen. Zorg ervoor dat de opklimming in moeilijkheidsgraad geleidelijk gebeurt zodat elke nieuwe moeilijkheid met enige oefening te overwinnen is. Elke nieuwe drempel die genomen moet worden, dient goed voorbereid en behandeld te worden. Met succes leren geeft immers voldoening. Elk succes draagt bij tot een volgend gunstig leerresultaat.

Overschrijven en oefenen

Bij het overschrijven en oefenen moeten we er steeds voor zorgen dat een bezinningsmoment wordt ingebouwd:

- luisteren naar het woord
- zelf moeilijkheden in het woord ontdekken
- analysebesef → bv. grondwoorden ontdekken
- regelbewustzijn → welke regel is hier van toepassing?
- systeeminzicht → bv. werkwoordvorming
- ...

Dergelijke houding is essentieel om een effect te verwachten van het overschrijven.

Voorbeelden van oefeningen in bewust overschrijven:

→ Zorg ervoor dat de kinderen de oefening vooral als een soort spelvorm ervaren.

Geef hen volgende opdrachten:

- Lees een zin (bv. uit een bordtekst, uit een leestekst, ...) aandachtig twee keer. Kies er een woord uit dat je moeilijk vindt. Schrijf het woord op en schrijf er achter wat je er moeilijk aan vindt,
bv. apotheker th
- Leer een zin van buiten. Doe dan het boek dicht of leg een afdekblad op de zin en schrijf de zin op. Daarna controleer je of je fouten hebt geschreven. Het moeilijkste woord uit de zin kan je nog eens opschrijven.
- Schrijf een moeilijk woord over en zoek er nog een zelfde soort woord bij,
bv. redactie → reactie politie → justitie
- **Verdeel lange woorden in lettergrepen,**
bv. journalisten → jour – na – lis – ten
- Zoek in een leestekst (geschiedenis, aardrijkskunde, ...) een moeilijk woord. Bekijk het woord goed en spreek het langzaam uit. Schrijf het in de lucht met je ogen toe, nadien op je bank. Pas daarna schrijf je het woord op een blaadje. Controleer of het woord juist is.
- In een lang woord kleinere woordjes ontdekken,
bv. autosnelweg → auto – snelweg – snel – weg
- **Woorden overschrijven en de moeilijkheden erin aanduiden.**
- Rubriceoefeningen.
- Woorden zoeken waarvan een deel gegeven is,

- bv. ugge - ank - erv - age - ucht
- ...

Dictee

Het kan een wereld van verschil betekenen als je dagelijks één zin dicteert en bespreekt met de kinderen. Samen zoeken naar het waarom van de schrijfwijze werkt dieper in.

Wanneer je dicteert sluit je aan bij de spreektaal, bv. paarde (zonder n) i.p.v. paarden. Zo worden de kinderen er zich van bewust dat ze, naast het noteren van wat ze horen, ook moeten weten met welk soort woord ze te maken hebben en waar ze dan op moeten letten. Zinsleer en woordleer zijn immers nauw verbonden met het correct kunnen spellen.

Wanneer kinderen zelf gaan schrijven, gebruiken ze spreektaal en merk je dat bv. de eind –n bij zelfstandige naamwoorden niet wordt geschreven. Het bewustzijn ontbreekt dan.

Belangrijk bij het verbeteren van het dictee:

- Ga met de kinderen op zoek naar wat ze niet begrepen hebben waardoor die fout is kunnen ontstaan: regelfout, onthoudwoord, ...
- **Laat hen verwoorden of noteren waarom een woord zo geschreven wordt.**
- Laat het woord één keer correct schrijven.

Wanneer je bij een dicteeverbetering verwacht dat de kinderen het foutieve woord verscheidene keren opnieuw schrijven, verdwijnen betekenis en klank uit de vorm. Vaak wordt het woord dan na één keer opnieuw fout geschreven. Op deze manier slijpt de fout terug in. Laat het woord slechts één keer correct opnieuw schrijven, eventueel met het analogiewoord, de regel of de wettiging erbij.

Dictee en remediëring

Na de verbetering van het dictee bekijk je welke fouten de kinderen maakten en ga je hierop opnieuw geïsoleerd oefenen. Op dat moment kan gedifferentieerd werken een meerwaarde betekenen. Soms is een foutenanalyse nodig om de oorzaak of de vermoedelijke oorzaak van de fout op te sporen. Bekijk aan de hand van deze analyse met welk soort oefeningen de kinderen gebaat zijn.

Door na elk dictee meteen in te spelen op wat je ziet:

- zorg je dat de regels niet verkeerd inslijpen
- maak je ruimte om remediërend te werken
- zorg je dat kinderen succeservaringen hebben in het spellingproces.

Naast het bekijken van de foutief geschreven woorden (wat kinderen allereerst confronteert met waar zij geen succes hebben gehad) kan het zeer motiverend werken om met kinderen de goed geschreven woorden te bekijken, die in kaart te brengen en hiervan de evolutie te volgen. Door dit regelmatig te doen hebben kinderen een duidelijk beeld van de vooruitgang die ze maken. De focus op wat wel lukt, maakt enthousiast en motiveert om stevig verder te werken.

Onderhouden = inoefenen

Wanneer hard geoefend werd aan een spellingmoeilijkheid en kinderen deze onder de knie hebben, mag je dit niet zien als een ‘afgewerkt’ pakketje. **Blijf terugkomen op moeilijkheden en integreer ze regelmatig in te maken oefeningen en dictees.** Wanneer zaken ‘onderhouden’ worden, blijven kinderen zich bewust trainen tot het een automatisme wordt. Alle kinderen zijn gebaat met deze aanpak, maar vooral voor spellingzwakke kinderen kan het een wereld van verschil maken.

Zorg en spelling

Als leerkracht is het belangrijk om het spellingproces bij je kinderen aandachtig op te volgen en voortdurend bij te sturen. Goed waarnemen is hierbij essentieel.

Zo zal je merken dat er verschil is tussen kinderen met moeilijkheden en kinderen met een echte disfunctie. Deze laatsten komen wel tot inzicht, komen wel tot oefening, maar slagen er niet in te automatiseren. Vooral op langere termijn, in grotere hoeveelheden en wanneer verschillende moeilijkheden samen aan bod komen, hebben ze problemen. Voor deze kinderen is het belangrijk dat ze goed in de gaten worden gehouden zodat in het zorgteam tijdig kan bekeken worden of externe hulp nodig is.

Ook de afname van de LVS-dictees, drie keer per schooljaar, zorgt ervoor dat de evolutie in het spellingproces in kaart wordt gebracht.

Wanneer zich een zorgvraag stelt, vraag je hulp en/of ondersteuning aan het zorgteam. In het team wordt bekeken welke ondersteuning noodzakelijk is en op welk domein:

- klassikale bijsturing op leerling- en/of leerkrachtniveau
- ondersteuning in een spellinggroepje
- aanbieden van en leren werken met een computer en een spellingprogramma
- zoeken naar een alternatief als het spellingschrift ontoereikend is (dysorthografie, te veel fouten, geen structuur, ...)
- individuele begeleiding
- onderzoek
- externe hulp
- individueel leertraject
- ...

Zinsleer en woordleer in functie van de spelling

Wanneer we met aandacht het spellingproces doorheen de lagere school bekijken, merken we dat het spellingonderricht geen losstaand geheel is. Het is zeer nauw verbonden met woord- en zinsleer.

Inzicht in de woordsoorten, tijdsbeleving, inzicht in de zinsstructuur, ... maken dat het juist spellen eenvoudiger wordt en dat de kinderen ‘grond’ onder hun voeten voelen. Zo kan een ‘uitstapje’ naar woord- en zinsleer (en omgekeerd) tijdens een spellingles een belangrijke bijdrage leveren.

Het is daarom vanaf het begin belangrijk om spelling, woordleer en zinsleer hand in hand te laten evolueren.

Een aantal ervaringen/vaardigheden zijn noodzakelijk als basis waarop de spelling dan kan geënt worden.

- **Samenstellingen:**
 - ü Ervaren van een zin.
 - ü Ervaren van woorden in een zin.
- **-d/-t op het eind van een woord:**
 - ü Ervaren van de verschillende woorden in een zin.
 - ü Werkwoorden herkennen in een zin.
 - ü De persoonsvorm herkennen in een zin.
- **-e/-en op het eind van een woord:**
 - ü Onderscheid kennen tussen bijvoeglijke naamwoorden en zelfstandige naamwoorden.
 - ü Werkwoorden herkennen in een zin.
- **Werkwoordspelling:**
 - ü Tijdsbeleving.
 - ü De persoonsvorm vinden in een zin:
 - Veranderlijkheid van de pv. in de zin ervaren (persoon/getal).
 - Ja/nee-vraag leren stellen.
 - Onderscheid infinitief en persoonsvorm ervaren.
 - ü Noemvorm leren vinden.
 - ü Begrippen: stam, infinitief, werkwoordgroep, hulpwerkwoord, zelfstandig werkwoord, koppelwerkwoord, ...
 - ü Onderscheid hoofdwerkwoord en hulpwerkwoord. (pv. = hulpwerkwoord)

Na de bespreking van de verschillende leerinhouden voor jouw klas vind je in klas 1 t.e.m. 4 het thema: Zinsleer en woordleer i.f.v. de spelling. Hierin vind je een aantal aspecten die in relatie staan (rechtstreeks of onrechtstreeks) met de spelling. In klas 5 en 6 vind je dit in **thema 7,9, 10 en 13**.

Leerinhouden

Alfabet (thema 1)

Alfabetisch rangschikken (thema 1)

Dit thema staat niet meer in de leerinhouden van klas 6 maar alfabetisch rangschikken blijft ook in de zesde klas nog een aandachtspunt.

Het is een noodzaak dat de kinderen het alfabet vlot kennen, willen ze op een snelle manier leren opzoeken in een woordenboek en/of een alfabetisch lijst in boeken.

Leer niet enkel het alfabet op rij maar isoleer ook letters waarbij de kinderen kunnen aanvullen wat er net voor of net na komt, bv. voor r komt q, erna komt s.

Zo leren ze ook de plaats van elke letter in de rij juist situeren, bv. komt de 'r' nu voor of na de 'l'? Het bevordert het snel opzoeken in een woordenboek of naslagwerk.

Wat de kinderen moeten kunnen:

- In een rijtje woorden ordenen volgens de beginletter. De beginletters volgen de volgorde van het alfabet:
 - o aap bos citroen deur eend fles glas haas ...
- Als de woorden dezelfde beginletter hebben dan ordenen we ze volgens de 2^e / 3^e ... letter:
 - o kaas kalm keel kind klok knie kop
 - o kraan, krab

2-tekenklank/3-tekenklank/Tweeklanken (thema 3)

Lees aandachtig in de *Toelichting Spelling, thema 3*.

ei of ij

ei

- o arbeid, dweil, bedreiging, dreigbrief, eis, heimwee, karwei, leiding, meiklokje, reiger, refrein, reiniging, weigering
- o beitel, beige, brein, fontein, feitelijk, feilloos, onfeilbaar, gelei, neiging, omheining, scheiding, scheidsrechter, uitbreiding, uitgebreid, uitreiking, vallei, verleiding
- o **werkwoorden:** arbeiden, bereiken, dweilen, dreigen, eisen, eindigen, seinen, kleien, reinigen, weigeren
afleiden, beitsen, begeleiden, opleiden, omheinen, peilen, scheiden,

spreiden, steigeren, uitbreiden, uitreiken, verleiden

ij

- cijfer, dijbeen, dijk, maatschappij, woestijn,
- lekkernij, medelijden, rijkswachters, spijkerbroek, vuurpijl
- **werkwoorden:** glijden, grijpen, onderwijzen, overlijden, ontbijten, stijgen, verblijven, verdwijnen, verschijnen, wijzen
aanwijzen, bevrijden, twijfelen, vergelijken, vermijden, verwijten, verwijderen, wijzigen

homoniemen:

- brei/brij, bereiden/berijden, eis/ijs, hei/hij, leiden/lijden, mei/mij, steil/stijl, zei/zij, bei/bij, gerei/gerij, peil/pijl, reizen/rijzen, zeiden/zijden, reik/rijk

au of ou

au

- applaus, automaten, automatisch, grauw, astronaut, auteur, dauw, *kabeljauw* (*bastaardwoord*)
- augurk, Australië, autoriteit, laurier, pauk, sauna, snauwen

ou

- brouwerij, onderhoud, opbouw, toeschouwer, trouwens, vrouwelijk

homoniemen:

- gauw/gouw, kauw/kou, nauw/nou, rauw/rouw

ie

- je schrijft 'i j' in **bij**zonder, maar je hoort een **lange ie-klank**.

*Ei/ij-woorden zijn in principe **onthoudwoorden**. Toch kunnen volgende **regels** een grote hulp zijn voor kinderen die de woordbeelden niet vasthouden via een verhaal of beeld en op een andere manier de woorden moeten leren onthouden.*

Dit kan pas als de kinderen kennis gemaakt hebben met sterke en zwakke werkwoorden:

*Zie Toelichting Spelling, **thema 3** (3. 5) Daar vind je ook de woordenrijen.*

Ei of IJ (zie 3.5.1-7)

Je schrijft 'i j' in sterke werkwoorden en hun afleidingen:

- Je schrijft 'i j' in de werkwoorden en hun afleidingen als je in de verleden tijd van die werkwoorden een lange e-klank hoort (=sterke werkwoorden):

○ schrijven	(schreef)	de schrijfster, de beschrijving
○ rijden	(reed)	de aanrijding, de rijweg
○ glijden	(gleed)	de glijbaan
○ strijden	(streed)	de wedstrijd, de strijders
○ stijgen	(steeg)	de prijsstijging
○ schijnen	(scheen)	het verschijnsel, de verschijning, waarschijnlijk
○ bewijzen	(bewees)	het bewijs, het rijbewijs
○ ontbijten	(ontbeet)	het ontbijt

- vermijden (vermeed) onvermijdelijk
- verdwijnen (verdween) de verdwijning
- vergelijken (vergeleek) de vergelijking
- smijten (smeet) de uitsmijter

Maar: rijmen (ik rijmde), cijferen (ik cijferde), twijfelen (ik twijfelde), verwijderen (ik verwijderde), bevrijden (ik bevrijdde)

Je schrijft 'e i' in zwakke werkwoorden en hun afleidingen:

- Je schrijft 'e i' in de werkwoorden en hun afleidingen als je in de verleden tijd van die werkwoorden ook een ei-klank hoort (=zwakke werkwoorden):
 - dweilen (dweilde) de dweil
 - scheiden (scheidde) de scheidsrechter, het afscheid, de scheiding
 - dreigen (dreigde) de bedreiging
 - zeilen (zeilde) de zeilboot, de zeilwedstrijd
 - weigeren (weigerde) de weigering
 - arbeiden (arbeidde) de gastarbeider, de handenarbeid
 - verspreiden (verspreidde) de verspreiding
 - reinigen (reinigde) de reiniging
 - weigeren (weigerde) de weigering, weigerachtig
 - seinen (seinde) de seinpaal, het seinhuisje

Je schrijft 'e i' in de achtervoegsels -heid, -lei en -teit:

- -heid:
 - waarheid, boosheid, goedheid, schoonheid, klaarheid, snelheid, traagheid, bekendheid, gezondheid, hoeveelheid, eenzaamheid, vrolijkheid, gelijkheid, wijsheid, veiligheid, moeilijkheid, mogelijkheid, gelegenheid, afwezigheid, werkelijkheid
- lei:
 - allerlei, velerlei
- -teit:
 - majesteit, activiteit, elektriciteit, nationaliteit, specialiteit, realiteit, universiteit

Je schrijft 'i j' in de achtervoegsels -ij, -erij, -ernij, -rijk, -lijk:

- -ij: kledij, abdij
- -erij: schilderij, boerderij, bakkerij, drukkerij
- -ernij: lekkernij, razernij
- -rijk: belangrijk, leerrijk, talrijk, vindingrijk
- -lijk: eerlijk, eindelijk, feestelijk, gevaarlijk, onmogelijk, vrolijk, werkelijk (zie ook: Achtervoegsels 17.3)

Je schrijft 'i j' in -zijn, -vrij:

- -zijn: azijn, rozijn
- vrij: vrijaf, vrijdag, vrije, vrijheid, vrijlaten, bevrijden

Je schrijft 'e i' in -eind, -eigen, -leiden/leider/leiding:

- eind:
 - eindje, eindelijk, oneindig, eindigen, beëindigen, uiteindelijk, van heinde en verre
- eigen:
 - eigenaar, eigendom, eigennaam, eigenlijk, eigenaardig
- leiden/leider/leiding:
 - leiden, afleiden, rondleiden, begeleiden, verleiden
 - leider, leidster

- leiding, omleiding, inleiding, handleiding, waterleiding, gasleiding
- Maar: lijden (ziek zijn, pijn lijden) - overlijden

Je schrijft 'i' in 'bijzonder'. maar je hoort een lange ie-klank.

Ook au/ou-woorden zijn in principe onthoudwoorden. Toch kunnen volgende regels een grote hulp zijn indien nodig:

Zie Toelichting Spelling, thema 3 (3. 6) Daar vind je ook de woordenrijen.

AU of OU (3.6.1-3)

Je schrijft 'o u' voor een t:

- fout, hout, zout, stout, bout
 - kabouter, smoutebollen, havermout, louter
- Maar: klauteren, auto, automaat, auteur, astronaut*

Je schrijft 'o u' voor een d:

- oud, goud, woud, koud, verkouden, verkoudheid,
- ouders, ouderdom, ouderling, oudheid, ouderwets,
- houden, schouder

Je schrijft 'a u' voor een andere medeklinker dan de w (en t of d):

- augurk, augustus / aula, aureool / sauna, fauna / laurier / pauze / trauma
 - voor s: paus, saus, Australië, applaus
- Maar: kous*

AU of AUW / OU of OUW (3.6.4-6)

Je schrijft een w aan het eind van een woord:

- blauw, flauw, gauw, vouw, touw, mouw, schouw
- Maar: au, nou, (aan) jou, de kou, ik wou, ik zou, ik hou, Moskou*

Je schrijft een w als er een klinker achter staat:

- touwen, mouwen, schouwen, blauwe, flauwe, toeschouwer

Je schrijft geen w als er een medeklinker achter staat:

- fout, woud, koud, saus, paus
- klauteren, augustus, pauze

Maar je schrijft wel een w vóór een medeklinker:

- in *werkwoordsvormen* als de *stam* eindigt op een w:

ik	trouw
hij	trouwt
hij	trouwde
hij is	getrouwd

- *in verkleinwoorden als het grondwoord eindigt op een w:*

mouw	mouwtje
touw	touwtje
vrouw	vrouwtje
gebouw	gebouwtje
- *in samenstellingen:*

dauwdruppels, schouwpijp, touwladder
rauwkost, gauwdief, nauwkeurig
kauwgom, trouwfeest, schouwborg
- *in afleidingen:*

nauw	benauwd
brouw	brouwsel

Klinkercombinaties (thema 4)

Lees de *Toelichting Spelling, thema 4*.

In de 5de klas kwam al een groot deel van dit hoofdstuk aan bod. Onderstaande woorden vragen voldoende aandacht en inoefening vooraleer ze als gekend beschouwd kunnen worden.

i + klinker in een woord (4.1)

i + eu:

- i + eu: milieu, ingenieur, religieus, serieus, superieur

Opgelet! De i van ieu wordt door taalzwakke kinderen soms ook met een j geschreven (miljeu).

i + eel (ook: iële) (4.1.3)

- i + eel: commercieel, financieel, materieel, ministerieel, principieel

Opgelet

- Als er aan deze woorden een -e, wordt toegevoegd, krijg je een open lettergreep en er komt een trema op **-iële** (zie ook: Woordtekens 21.2):
 - commerciële, financiële, materiële, ministeriële, principiële

u + klinker in en woord (4.3)

u + eel (ook: uele) (4.3.1)

- u + eel: actueel, eventueel, individueel, intellectueel, manueel, punctueel, ritueel, visueel

- u + ele: actuele, eventuele, individuele, intellectuele, manuele, punctuele, rituele, visuele

Opgelet:

- Je hoort een w tussen de u en de eel. Je moet die w nooit schrijven.
- Als er aan deze woorden een e wordt toegevoegd, krijg je een open lettergreep en wordt -ueel dan -uele.
- Er moet geen trema op -uele omdat ue geen bestaande klinkercombinatie is en dus niet als één klank kan gelezen worden (zie ook: Woordtekens 21.2)

Medeklinkercombinaties (thema 6)

Lees aandachtig in de *Toelichting Spelling*, **hoofdstuk 6**.

Deze leerstof werd in de vijfde klas expliciet geoefend en dient nu gekend te zijn.

Medeklinkercombinaties aan het begin van een woord (6.1)

- **th** (6.1.5)

In sommige woorden (meestal van vreemde oorsprong) moet je 'th' schrijven als je 't' hoort. Dit zijn ook weer onthoudwoorden.

Belangrijke bemerking

De woorden na 'Maar' zijn de gewone Nederlandse woorden. Taalzwakke kinderen zijn echter geneigd om, als ze woorden leren met 'th', dan ook in deze en andere (taaleigen) woorden die met alleen maar een 't' moeten geschreven worden, ook 'th' te gaan schrijven.

- thuis, thee
- woorden met thee:
 - thee, apotheek, bibliotheek
- woorden met the:
 - begin woord: theater, thema, therapie, thesis
 - in een woord: apotheker, atheneum, kathedraal, esthetisch
Maar geen th in: tegen, teder, tegel, teken, materie
- woorden met tho:
 - methode, katholiek
Maar geen th in: toren, tonen, toveren, toneel, tonijn
- woorden met ther (heeft met warmte te maken):
 - thermometer, thermosfles, thermostaat
Maar geen th in andere woorden: term, termijn, terminaal, terminus
- woorden met theo:
 - Theo, theorie, theoretisch
- andere:
 - sympathie, sympathiek

Maar geen *th* in andere woorden die eindigen op *-tiek*: *atletiek, diplomatiek, elastiek, fanatiek, kritiek, politiek*

- enthousiast, enthousiasme
- thans, althans, nochtans

Opmerking

In 'nochtans' staat er geen *h* na de *t*. Er staat er wel één voor de *t*. (Dit kan het helpen onthouden.)

De woorden 'thans' en 'althans' worden wel niet dikwijls meer gebruikt.

Medeklinkercombinaties in het midden van een woord (6.3.5)

- **SZ**

In de volgende woorden hoor je de *z* niet, maar moet je ze toch schrijven. Deze woorden eindigen op '-zins':

- enigszins, geenszins, alleszins

Open en gesloten lettergrepen/Bastaardwoorden

(thema 8)

Blijf **veel aandacht** besteden aan open en gesloten lettergrepen. Dit is heel belangrijk als je weet dat in Klas 5 en 6 thema's aan bod komen (bv. voor- en achtervoegsels, ...) waarbij ook dit thema niet weg te denken is.

Willen we in een hoger, nieuw spellinggebied succes boeken dan dienen de basale spellingregels beheerst te zijn én moeten we bij andere spellingitems de aandacht blijven vestigen op vroeger geleerde spellingregels.

Lees aandachtig in de *Toelichting Spelling, thema 8*.

Je moet nooit verdubbelen: (8.4)

- **na een doffe klank:**

- kinderen, wandelen, regenen, middelen, feestelijk ...

Maar je moet wel verdubbelen in na een doffe klank in:

onmiddellijk (on + middel + lijk)

adellijk (adel + lijk)

middellijn (middel + lijn)

Middellandse Zee (Middel + land)

(Natuurlijk ook in samenstellingen als het eerste woord eindigt en het tweede woord begint met dezelfde medeklinker: *donkerrood, eigennaam, kelderraam, tafellaken*)

t/d in persoonsvormen en werkwoordsvormen (thema 10)

Lees aandachtig in de *Toelichting Spelling, hoofdstuk 10*.

In de 4de klas maakten de kinderen kennis met de 3 onvoltooide tijden van een werkwoord en werd er intensief geoefend aan de O.T.T. en O.V.T.

In de vijfde klas maakten ze ook kennis met de voltooide tijden: V.T.T., V.V.T en V.Tk.T.

	verleden	heden	toekomst
onvoltooid	O.V.T. liep	O.T.T. loop	O.Tk.T. <i>zal lopen</i>
voltooid	V.V.T. <i>had gelopen</i>	V.T.T. <i>heb gelopen</i>	V.Tk.T. <i>zal gelopen hebben</i>

In de 6de klas kan ook de link gelegd worden tussen deze 6 tijden en de tijden in het Frans.

	passé	présent	futur
Simple	imparfait dormais	présent dors	futur simple dormirai
Composé	plus-que-parfait <i>avais dormi</i>	passé composé <i>ai dormi</i>	futur antérieur <i>aurai dormi</i>

In Klas 5 werd de O.T.T. en de O.V.T. herhaald en verder vastgehouden in de oefeningen. Pas als de kinderen lange tijd geoefend hebben aan het correct schrijven van de werkwoorden en het wettigen ervan, verwerven ze een attitude, een automatisme.

Er werd ook extra aandacht besteed aan de voltooide tijden en het vormen van het voltooid deelwoord in het bijzonder.

Vanuit de zinsleer/woordleer is het op dit moment dan ook belangrijk dat de kinderen het onderscheid tussen pv., hoofdwkwoord, hulpwerkwoord, voltooid deelwoord en infinitief kennen.

Werkwoorden waarbij het voltooid deelwoord niet begint met ge- kunnen voor verwarring zorgen:

bv. Hij beantwoordt de brief.

persoonsvorm

Hij heeft de brief beantwoord.

voltooid deelwoord

→Het herkennen van de pv. en het voltooid deelwoord is hier echt belangrijk.

DE VOLTOOIDE TIJDEN

	verleden	heden	toekomst
voltooid	V.V.T. <i>had gelopen</i>	V.T.T. <i>heb gelopen</i>	V.Tk.T. <i>zal gelopen hebben</i>

Wanneer de drie voltooide tijden naast elkaar gezet worden, zien de kinderen dat deze tijden op een gelijke wijze gevormd worden: hulpwerkwoord + voltooid deelwoord. Het voltooid deelwoord maakt dus deel uit van de werkwoordgroep:

- hulpwerkwoord + hoofdwkwoord
- **hulpwerkwoord + voltooid deelwoord**

Leuk om in volgende zinnen de infinitief, het voltooid deelwoord en de persoonsvorm te laten aanduiden. Hieraan kan je aflezen of de kinderen zich naast de spelling ook de grammatica voldoende eigen hebben gemaakt.

ü De kinderen **verstaan** de opdracht niet.

pv.

ü Vader zal deze rekenoefening zeker **verstaan**.
infinitief

ü Wij hebben hem niet **verstaan**.
voltooid deelwoord

Het voltooid deelwoord

In een werkwoordgroep is het hulpwerkwoord altijd persoonsvorm. Het voltooid deelwoord kan **dus nooit** persoonsvorm zijn. Daarom mag je het voltooid deelwoord altijd verlengen om te weten of je als laatste letter een t of een d moet schrijven.

Vorming van het voltooid deelwoord

- Het voltooid deelwoord kan je vinden door ‘ik heb’ of ‘ik ben’ voor de noemvorm te zetten:
 - o maken ik heb gemaakt
 - o spelen ik heb gespeeld
 - o vertrekken ik ben vertrokken
- Een voltooid deelwoord kan dus eindigen op -t, -d of -en.
- Het voltooid deelwoord van sterke werkwoorden eindigt op -en
- Bij sterke werkwoorden verandert de klank van de stam in de verleden tijd.
- In het voltooid deelwoord blijft die veranderde klank maar wordt ge- ervoor gezet en –en er achter geplaatst:
 - o **zingen** ik **zong** ik heb **gezongen**
- Het voltooid deelwoord van zwakke werkwoorden eindigt op -t of -d
- Als de verleden tijd van een werkwoord gevormd wordt door aan de stam -te toe te voegen, dan eindigt het voltooid deelwoord op een -t:
 - o maken ik **maakte** ik heb **gemaakt**

- Als de verleden tijd van een werkwoord gevormd wordt door aan de stam -de toe te voegen, dan eindigt het voltooid deelwoord op een -d:
 - o spelen ik speelde ik heb gespeeld

- Er zijn 2 mogelijkheden om te vinden of je een -t of een -d moet schrijven aan het eind van een voltooid deelwoord:
 - je zet het werkwoord in de verleden tijd:
 - ik maakte/gemaakt
 - ik speelde/gespeeld

 - omdat het voltooid deelwoord nooit persoonsvorm kan zijn (je hebt altijd een hulpwerkwoord nodig dat de persoonsvorm is: ik heb of ik ben) mag je het altijd verlengen:
 - gemaakt/gemaakte
 - gespeeld/gespeelde

- Bij sommige onregelmatige werkwoorden die beginnen met een voorvoegsel is het voltooid deelwoord gelijk aan de meervoudsvormen van de tegenwoordige tijd en aan de infinitief:
 - o **verstaan** wij verstaan wij hebben verstaan
 - o **voorkomen** wij voorkomen wij hebben voorkomen
 - o **bekomen** wij bekomen wij hebben bekomen

Opgelet voor:

- **werkwoorden die eindigen op -wen: bouwen**

Je moet die w blijven schrijven zowel in de verleden tijd als in het voltooid deelwoord (de stam van het werkwoord blijft altijd het vertrekpunt):

ik bouw ik bouwde ik heb gebouwd

- o beschouwen, bouwen, brouwen, opbouwen, rouwen, sjouwen, trouwen, verbouwen, vertrouwen, vouwen
 - o dauwen, kauwen, klauwen, knauwen, miauwen, snauwen
 - o geeuwen, schreeuwen, sneeuwen
 - o hernieuwen, vernieuwen
 - o duwen, huwen, waarschuwen
-
- #### - **werkwoorden die eindigen op -igen: verwittigen**
- In de tegenwoordige tijd eindigt de stam+t op **-igt**: ik verwittig/hij verwittigt.
 Het voltooid deelwoord van deze werkwoorden eindigt op **-gd**: hij is verwittigd (want: verwittigde)
- o aankondigen, beschadigen, beschuldigen, bevestigen, bezuinigen, eindigen, ontmoedigen, reinigen, uitnodigen, verdedigen, verenigen, verkondigen, vernietigen, verstevigen, vertegenwoordigen, verwittigen, wijzigen

Het voltooid deelwoord van werkwoorden die beginnen met be-, ge-, er-, her-, ont-, ver-

- Het voltooid deelwoord krijgt **geen 'ge'** vóór de stam als het werkwoord begint met **be, ge, er, her, ont, ver**:
 - ik behandel ik ben behandeld
 - ik geloof ik heb geloofd
 - ik erken ik ben erkend
 - ik herwerk ik heb herwerkt
 - ik ontruim het is ontruimd
 - ik verhuis ik ben verhuisd

Het voltooid deelwoord en de stam + t klinken hetzelfde

- Als een werkwoord begint met **be-, ge-, er-, her-, ont-, ver-**, klinkt de stam + t hetzelfde als het voltooid deelwoord.
- Het **voltooid deelwoord** kan nooit persoonsvorm zijn. Om te weten of de laatste letter een t of een d is, moet je het dus **verlengen**:

○ jij behandelt	jij / wordt / behandel <u>d</u>	(behandelde)
○ jij gelooft	jij / hebt / geloof <u>d</u>	(geloofde)
○ jij erkent	jij / bent / erkend <u>d</u>	(erkende)
○ jij herwerkt	jij / hebt / herwerk <u>t</u>	(herwerkte)
○ jij ontruimt	jij / hebt / ontruim <u>d</u>	(ontruimde)
○ jij verhuist	jij / bent / verhuis <u>d</u>	(verhuisde)

Werkwoorden waarvan de stam+t en het voltooid deelwoord hetzelfde klinken:

- bedoelen, behalen, behandelen, bekennen, bekeren, beloven, beoordelen, bepalen, berekenen, beschadigen, beschermen, beschuldigen, bestellen, betalen, betekenen, bewaren, beweren, bewonderen, bezorgen
- erkennen
- gebeuren, geloven
- herhalen, herinneren, herkennen, herstellen
- omhelzen
- ondersteunen, ondervragen
- ontgoochelen, ontmaskeren, ontruimen, ontwortelen
- overhandigen, overtuigen
- veranderen, verbazen, verbeteren, verdelen, verdienen, verduisteren, verdwalen, vergaderen, verhogen, verhoren, verhuizen, verhuren, verjaren, verklaren, verlengen, vermenigvuldigen, verouderen, verscheuren, versieren, versturen, vertalen, vertegenwoordigen, vertellen, verteren, vervelen, vervoeren, verwarren, verwittigen, verwonderen, verzamelen, verzekeren, verzorgen
- voorspellen

Werkwoorden waarvan de persoonsvorm - die eindigt op -dt - en het voltooid deelwoord hetzelfde klinken (hij bereidt het eten/hij heeft het eten bereid):

- o aanvaarden, begeleiden, bespieden, besteden, bevrijden, misleiden, ontleden, verblinden, vermoeden, vermoorden, verspreiden

Het voltooid deelwoord van werkwoorden die eindigen op -zen, -ven, -ben ('t Kofschip)

- Als de **derde laatste letter van de infinitief** een **medeklinker** is van *'t kofschip* dan maak je de verleden tijd door **te/ten** te schrijven achter de stam.

Het voltooid deelwoord eindigt dan op een **t**:

zuchten	zuchtte / zuchtten	gezucht
maken	maakte / maakten	gemaakt
straffen	strafte / straftten	gestraft
wensen	wenste / wensten	gewenst
juichen	juichte / juichten	gejuicht
kloppe	klopte / klopten	geklopt

- Als de derde laatste letter van de infinitief daar **geen** medeklinker van is dan maak je de verleden tijd door **de/den** te schrijven achter de stam.

Het voltooid deelwoord eindigt dan op een **d**:

spelen	speelde / speelden	gespeeld
--------	--------------------	----------

- Deze regel is vooral van belang voor werkwoorden die eindigen op -zen, -ven, -ben. De stam van deze werkwoorden eindigt op een **s** of een **f**.

reizen	reisde / reisden	gereisd
verven	verfde / verfden	geverfd

Ook de werkwoorden die eindigen op -ben (de **b** is geen letter van *'t kofschip*) krijgen in de verleden tijd de/den en in het voltooid deelwoord d:

krabben	krabde / krabden	gekrabd
---------	------------------	---------

Werkwoorden die eindigen op:

- o **-sen**: beslissen, blussen, botsen, dansen, eisen, fietsen, flitsen, fronsen, kaatsen, kletsen, kruisen, kuisen, knarsen, kwetsen, missen, morsen, persen, plaatsen, pletsen, ruisen, schaatsen, schorsen, sissen, toetsen, verfrissen, vervalsen, vissen, wensen
- o **-zen**: blazen, blozen, bonzen, glanzen, gonzen, grazen, grenzen, kneuzen, niezen, omhelzen, plonzen, pluizen, prijzen, razen, reizen, suizen, vrezzen, verbazen, verhuizen, verpozen
- o **-fen**: afschaffen, afstoffen, beseffen, blaffen, bluffen, ontploffen, straffen, suffen, surfen
- o **-ven**: beleven, beloven, beven, doven, draven, durven, erven, fuiven, geloven, kerven, leven, proeven, roven, schroeven, stoven, streven, verven, wuiven, zeven, zweven

- **-pen**: foppen, kloppen, ontsnappen, pompen, slepen, stoppen, trappen, wippen
- **-ben**: dubben, krabben, schrobben, aanslibben, tobben, wegebben
- **-chen**: juichen, douchen, kuchen, lachen
- **-gen**: bedreigen, leggen, verhogen, zeggen
Ook alle werkwoorden die eindigen op -igen:
 beëindigen, behartigen, beschadigen, beschuldigen, bevestigen, bezuinigen, eindigen, ontmoedigen, uitnodigen, verdedigen, verenigen, verkondigen, vernietigen, verstevigen, verwittigen

Het voltooid deelwoord van zwakke werkwoorden gebruikt als bijvoeglijk naamwoord

- Dit is een heel moeilijk punt waaraan heel veel fouten worden gemaakt.
- Hier wordt heel vaak verward met de persoonsvorm in de verleden tijd.
De persoonsvorm in de verleden tijd wordt gevormd door de stam + te of stam + de.
- Als de stam van het werkwoord dan eindigt op een t of een d heeft de verleden tijd een dubbele tt of een dubbele dd en soms zelfs een verdubbelde klinker:
 - verwoesten verwoest de storm verwoest**te** de stad
 - beantwoorden beantwoord zij beantwoor**dde** de mail
 - vergroten vergroot hij vergroo**tte** de foto
- Het voltooid deelwoord kan nooit persoonsvorm zijn en volgt dus de gewone spellingregels:
 - verwoesten de stad is verwoest de verwoest**e** stad
 - beantwoorden de mail is beantwoord de beantwoor**d**e mail
 - vergroten de foto wordt vergroot de vergro**o**te foto
- Als er in de infinitief na een korte klank een dubbele medeklinker staat, dan moet je die natuurlijk ook schrijven in het voltooid deelwoord gebruikt als bijvoeglijk naamwoord:
 - redden het meisje is gered het geredde meisje
 - benutten die kans werd benut de benutte kans

Het voltooid deelwoord van sterke werkwoorden gebruikt als bijvoeglijk naamwoord

- Het voltooid deelwoord van sterke werkwoorden eindigt op -en.
Als ik dat voltooid deelwoord gebruik als bijvoeglijk naamwoord, dan eindigt dat bijvoeglijk naamwoord ook op -en:
 - vallen (hij is) gevallen de gevallen fietser
- De moeilijkheid is hier dat een bijvoeglijk naamwoord meestal eindigt op -e:
 - ziek zieke de zieke kinderen

- Maar ook het stoffelijk bijvoeglijk naamwoord eindigt op -en:
 - o wol wollen de wollen trui (de trui is **van** wol)

!!! Het is dus heel belangrijk dat dit onderscheid heel duidelijk is en kan gemaakt worden.

Het onvoltooid deelwoord

Het onvoltooid deelwoord wordt gevormd door aan de noemvorm of infinitief een d toe te voegen: huilen / huilend

Het onvoltooid deelwoord kan worden gebruikt als:

ü bijvoeglijk naamwoord:

- o een huilend kind / een huilende baby

ü bijwoord:

- o Zij liep huilend naar huis.

Het onvoltooid deelwoord kan nooit persoonsvorm zijn:

ü Je moet het dus **verlengen**:

- o blaffend/blaffende, fluitend/fluitende, lachend/lachende, lopend/lopende, zingend/zingende.

ü Het kan dus **nooit eindigen op dt**:

- o het vuur brandt (= persoonsvorm in de tt / een brandend vuur (= onvoltooid deelwoord gebruikt als bijvoeglijk naamwoord).

ü Het kan ook **nooit eindigen op -dde**:

- o het vuur brandde (= persoonsvorm in de verleden tijd) / de brandende vuren (= onvoltooid deelwoord gebruikt als bijvoeglijk naamwoord).

De hoofdtijden van een werkwoord

In het woordenboek vind je steeds **3 vormen van een werkwoord**:

- o de noemvorm (lopen)
- o de ik-vorm van de verleden tijd (liep)
- o het voltooid deelwoord (gelopen).

Deze 3 vormen noemt men de '**hoofdtijden**' van een werkwoord (soms ook de 'stamtijden'). Van deze hoofdtijden kan je alle werkwoordsvormen afleiden.

Maar tegen deze 3 vormen worden nogal wat fouten gemaakt (ook in de spreektaal).

Het is dus belangrijk deze goed in te oefenen, vooral deze hoofdtijden van de sterke en onregelmatige werkwoorden.

(Lijst: zie bijlage 2)

Regelmatische (zwakke) werkwoorden

Deze werkwoorden

- hebben dezelfde klank in de infinitief en de verleden tijd:
 - o werken, ik werkte
 - o spelen, ik speelde
- de verleden tijd = stam + -te(ten) of stam + -de(den)
 - o ik werk, ik werkte
 - o ik speel, ik speelde
- het voltooid deelwoord = ge + stam + -t of ge + stam + -d
 - o (ik heb) gewerkt
 - o (ik heb) gespeeld

Sterke en onregelmatige werkwoorden

Sterke werkwoorden

- hebben in de verleden tijd een andere klank dan in de infinitief:
 - o fluiten, ik floot
- het voltooid deelwoord = ge + stam (met de veranderde stamklinker) + en:
 - o (ik heb) gefloten

Onregelmatige werkwoorden

- de verleden tijd = stam + -te(ten) of stam + -de:
 - o bakken, ik bakte
 - o laden, ik laadde
- het voltooid deelwoord = ge + stam + -en:
 - o (ik heb) gebakken
 - o (ik heb) geladen

Samenstellingen (thema 14)

Lees in de *Toelichting Spelling*, **thema 14**.

Telwoorden (14.6)

Met moeilijke schrijfwijze:

- o achttien (samenstelling van acht+tien) (14.4)
- o tweeëntwintig, drieëntwintig (alle samenstellingen met 'twee en...', 'drie en...' krijgen een trema) (zie ook Woordtekens 21.2)

- vijftewintig (alle samenstellingen met ‘vijf en...’, ook ‘honderdvijftig’, maar je hoort een ‘f’)
- zesentwintig (alle samenstellingen met ‘zes en...’, ook ‘honderdzestig, want je hoort een ‘s’)
- vierenzeventig (je hoort een ‘s’)
- honderdtal, duizendtal, honderdduizend (zie 14.3 in ‘Opgelet voor’)

Tot ‘duizend’ schrijf je alles aan elkaar:

- veertien, achttien, drieëntwintig, vijfenzestig, negenenzeventig
- driehonderd, achthonderdvierenzestig

Na ‘duizend’ schrijf je een spatie:

- duizend vijfhonderdzeventig

Veelvouden van duizend schrijf je aan elkaar:

- negenenzeventigduizend

Veelvouden van miljoen, miljard schrijf je los:

- vijfenzestig miljoen
- zesenvieftig miljard vierhonderdduizend

Voorvoegsels (thema 18)

Lees aandachtig in de *Toelichting Spelling, thema 18*.

Door grondwoorden uit te breiden en in woorden het grondwoord te zoeken, zijn de kinderen al vertrouwd met voorvoegsels. Onderstaande leerstof werd **expliciet** aangebracht in de 5de klas en wordt nu ingeoeffend:

Woorden met de voorvoegsels in of im

- in/im: inpakken (je hoort ook ‘im’, maar je moet ‘in’ schrijven)
- importeren

Woorden met de voorvoegsels at of ad (vóór een medeklinker)

Dit zijn onthoudwoorden:

- adjectief, administratie, advent, advertentie
- atlas, atleet, atletiek, atmosfeer

Woorden met de voorvoegsels ab of app (vóór een medeklinker)

Dit zijn onthoudwoorden:

- abdijs, abnormaal, absoluut, abstract
- applaus, applaudiseren
- **Opgelet** voor de dubbele p vóór een andere medeklinker!

Woorden met het voorvoegsel ver + r

Als er na het voorvoegsel ver- een infinitief (of een afleiding daarvan) staat die met een r begin, moet je de r verdubbelen (ver-raden):

- verraden, verraad, verraderlijk
- verregenen
- verrekken, verrekking
- verrichten, verrichting
- verrijzen, verrijzenis
- verroeren
- verroesten
- verrotten
- verruimen
- verrukkelijk

Opgelet voor: verrassen, verrassing/verassen

- verrassen: dit komt van 'ras' (vlug), iets onverwachts doen
- verassen = verbranden tot er zuivere as overblijft.

Tussenklanken -en/-e/-s (thema 20)

Lees in de *Toelichting Spelling*, **thema 20**.

Als je van twee woorden een samenstelling maakt, heb je soms een tussenklank nodig.

Vaak hoor je een doffe klank die met –en en dan weer met –e geschreven wordt.

Ook al zijn er regels, toch blijft deze materie moeilijk omwille van de uitzonderingen.

Tussenklank –en (20.1)

Het eerste woord van de samenstelling is een zelfstandig naamwoord en heeft enkel een meervoud op -en:

- boek / boeken boekenkast

Dit is alvast de eenvoudigste regel en geldt voor heel wat woorden:

- o bijenkorf, eikenboom, erwtensoep, hondenhok, kleurendruk, krantenpapier, lampenkap, pijpenstelen, ruitenwasser, speldenprik, vriendenkring, wiegendood ...

Let op!

De spelling moet vaak aangepast worden in deze woorden aan de

- verdubbeling: bessensap, dennennaald (2 keer verdubbelen!), kattenbak, kattenkwaad, kippenvel, krullenbol, pannenkoek, ruggengraat, sterrenbeeld, spinnenweb
- verenkeling: apenkooi, hanenpoot, hazenpad, notendop, rozenstruik, vragenlijst
- f wordt v: druivensuiker
- s wordt z: reuzenrad, rozenstruik

Ook voor: apennootje, paardenbloem, paardenkastanje, paddenstoel, vliegenzwam (was vroeger anders).

Uitzonderingen op de vorige regel

De tussenklank wordt met -e geschreven:

- als het eerste deel een zelfstandig naamwoord is dat verwijst naar iets of iemand die uniek is:
 - o de zon de zonnebril, de zonnebank, de zonnesteek
 - o de maan de maneschijn, de manestraal
 - o Onze-Lieve-Vrouw de Onze-Lieve-Vrouwekerk
- als het woord niet meer als een echte samenstelling van twee zelfstandige delen wordt aanzien:
 - o bruidegom, hagedis, hazewind, nachtegaal, schattebout
- als het eerste deel het tweede deel versterkt en het samengestelde woord een bijvoeglijk naamwoord is:
 - o apetrots, beregoed, beresterk, boordevol, reuzegroot, reuzeleuk, stekeblind

Het eerste woord eindigt op -en:

- o de keuken de keukendeur
- o het kussen de kussensloop
- o de molen de molenwiek
- o de regen het regenweer

Tussenklank –e (20.2)**Het eerste deel heeft alleen een meervoud op -s:**

- o de asperge asperges de aspergesoep
- o de lente lentes het lenteweer
- o de horloge horloges de horlogemaker
- o de mode modes de modeshow

Het eerste deel heeft geen meervoud:

- o de tarwe de tarwekorrel
- o de benzine de benzinegeur
- o braille het brailleschrift, een brailleteken

Het eerste deel heeft een meervoud op -en of -s:

○ de gedachte	gedachten/gedachtes	de gedachtestreep
○ de hoogte	hoogten/hoogtes	de hoogtevrees
○ de sirene	sirenen/sirenes	het sirenegeloei
○ de ziekte	ziekten/ziektes	het ziekteverlof

Het eerste deel is een bijvoeglijk naamwoord:

○ rood	rodekool

Het eerste deel is een werkwoord:

○ wiegen	wiegelied
○ spinnen	spinnewiel

Tussenklank –s (20.3)**In de samenstelling hoor je een s en het 2^e woord begint niet met****S:**

- levenstaak, slagersmes, stadskern, stadsplein

In de samenstelling hoor je een s en het 2^e woord begint ook met s (of c als s uitgesproken):

Je moet dan de samenstelling vergelijken met een andere samenstelling waarin het 2^e woord niet met een s (of c) begint:

○ adventskrans	dus	adventsstukje
○ dorpsplein	dus	dorpsschool, dorpsstraat
○ damesjas	dus	damesschoen
○ meisjesnaam	dus	meisjesschool, meisjesstem
○ staatsbezoek	dus	staatssteun, staatsschuld
○ stadskern	dus	stadscentrum, stadsschouwburg
○ stationsbuurt	dus	Stationsstraat
○ verkeersbord	dus	verkeerscentrum, verkeerssituatie

Woorden met sz in het midden:

- alleszins, enigszins, geenszins (= onthoudwoorden)
- beroepsziekte, koningszoon, najaarszon

Woordtekens (thema 21)

Lees in de *Toelichting Spelling, thema 21*

In de 4de klas werd het weglatingsteken besproken en geoefend. In de 5de klas kwamen, naast het weglatingsteken, volgende onderwerpen **expliciet** aan bod:

- het deelteken
- het koppelteken.

In de 6de klas wordt de leerstof verder uitgebreid met:

- het verkortingsteken
- het accentteken.

Deelteken (21.2)

Je gebruikt een deelteken om bij twee opeenvolgende klinkers in een woord een verkeerde uitspraak te voorkomen.

Waar het deelteken staat begint er een nieuwe lettergreep:

lief/reliëf - bruin/ruïne - poes/poëzie

Het deelteken in sommige telwoorden:

- o tweeëntwintig, drieënveertig

Het deelteken in woorden met i + e (ie=ië):

- namen van werelddelen:
 - o Azië, Oceanië
- namen van landen:
 - o Australië, België, Brazilië, Groot-Brittannië, Indië, Italië, Roemenië
- cliënt, diëten, diëtiste, efficiënt, financiën, hygiëne, kopiëren, neuriën, oriëntatie, oriënteren, reliëf, skiën, skiër, patiënt, quotiënt, vegetariër

Het deelteken in woorden met a, e, o of u + i en o + e (oe=oë):

- **a + i:** naïef, naïeveling, naïviteit / Kaïn / maïs / mozaïek / Hawaiï,
 - **e + i:** beïnvloeden, (hij is) beïnvloed, (ik ben) geïnteresseerd, (het is) geïllustreerd
 - **o + i:** egoïst, egoïsme, egoïstisch
 - **u + i:** druïden, pinguïn, ruïne
 - **o + e:** poëzie, poëtisch / judoën, kanoën
- Opgelet:** ‘Israël’ is een uitzondering want de a + e kunnen niet als één klank worden gelezen en je moet toch een deelteken schrijven op de e.

Het deelteken in woorden met e + e (=eë) of e + ei (=eëi):

- **e + e:** reële, (ik heb) geërfd, (ik heb mij) geërgerd
- **e + ei:** beëindigen, (het is) beëindigd

Het deelteken in het meervoud van woorden die eindigen op -ie of --ee:

- **ie + ën:** calorieën, categorieën, encyclopedieën, epidemieën, fantasieën, genieën, industrieën, knieën, melodieën
 - **ie + òn:** bacteriën, koloniën, oliën, poriën
 - **ee + ën:** feeën, ideeën, moskeeën, orchideeën, reeën, sleeën, tweeën, zeeën
- Ook: onderzeeër, meeëten

Je schrijft geen deelteken:

- na een **i** als dat de laatste letter is van een tweeklank (wordt als een **j** uitgesproken):
 - ei: breien, eieren
 - ij: blij, rijen, vrije, vijand
 - ui: buien, buig, luie, truien
 - aai: draaien, fraaie, haaien, kraaien, vlaaien
 - oei: bloeien, groeien, loeien, snoeien, sproeien
 - ooi: dooien, dooier, mooie, ooievaar, prooien, vlooiën, strooien

- als de tweeklanken aai, oei, ooi gevolgd worden door het achtervoegsel -ing:
 - aai: verdraaiing
 - oei: begroeiing, besproeiing, samenvloeiing
 - ooi: glooiing, plooiing, verstrooiing

- als er geen verwarring mogelijk is omdat de 2 opeenvolgende klinkers niet als één klank kunnen gelezen worden:
 - be + a: beademen, (hij wordt) beademd, beamen, (ik heb het) beamd
 - be + o: beoordelen
 - ge + a: geabonneerd, geademd, gearriveerd, geasfalteerd (voltooide deelwoorden)
 - ge + o: geolied, geopend, georganiseerd, georiënteerd (voltooide deelwoorden)
 - andere combinaties:
 - a + o: farao
 - e + a, e + o: ideaal, ideale / stereo
 - i + a, o, u: via / biologie, radio / stadion
 - o + a, o: oase / coördineren
 - u + a, e/ee, o/oo: actualiteit, januari, februari, situatie / duel, evalueren, eventuele, fonduen, situeren / actueel, eventueel, individueel / duo, virtuoos

- als de laatste lettergreep na een **i** eindigt op -aal, -eet, -eer of -eel:
 - i + aal: familiaal, liniaal, materiaal
 - i + eet: dieet
 - i + eer: (ik) kopieer
 - i + eel: commercieel, financieel, industrieel, materieel, ministerieel, officieel, partieel, principieel

Let op! Er komt wel een trema als er nog een lettergreep achter komt:

 - diëten, diëtiste
 - kopiëren
 - commerciële, financiële, industriële, materiële, ministeriële, officiële, partiële, principiële

- op de Latijnse en Franse uitgangen -eum en -ien:
 - atheneum, jubileum, museum, petroleum

Ø elektriciën, mecaniciën, opticiën

Koppelteken (liggend streepje) (21.3)

Samenstellingen worden meestal aan mekaar vast geschreven.

Maar! Je schrijft een koppelteken:

In samengestelde aardrijkskundige namen en hun afleidingen

- steden en gemeenten: Oud-Turnhout, Sint-Job-in-‘t-Goor, Sint-Niklaas, Heist-op-den-Berg
- landen en provincies: Oost-Vlaanderen, West-Vlaanderen, West-Europa, Zuid-Afrika, Noord-Brabant, Wit-Rusland, Nieuw-Zeeland, Zeeuws-Vlaanderen, Zuid-Frankrijk, Wit-Rusland, Midden-Afrika
- afleidingen: Oost-Vlaams, West-Vlaming, West-Europees, West-Europeaan, Zuid-Afrikaan, Zuid-Afrikaans, Zuid-Frans, Wit-Russisch

In samenstellingen met Sint of sint (St. of st.) en Onze-Lieve-Vrouw

- Sint: Sint-Truiden, Sint-Andries, Sint-Pieterskerk, Sint-Lenaerts
- St.: St.-Niklaas, St.-Maarten, St.-Bavostraat
- sint: sint-jacobsschelp
- st.: st.-janskruid
- Onze-Lieve-Vrouw: Onze-Lieve-Vrouwekerk

In samenstellingen met botsende klinkers

Als het eerste woord eindigt op een klinker en het tweede woord begint met een klinker, heb je voor de leesbaarheid een koppelteken nodig:

- auto-ongeval, mee-eten, na-apen, radio-uitzending, ski-jas, twee-eiig, vanille-ijs, video-opname, zee-egel, zo-even

Het afkortingsteken (21.4)

Als we een punt plaatsen in verkorte of afgekorte woorden dan is dat punt het afkortingsteken of verkortingsteken:

a.u.b.	alstublieft	nl.	namelijk
bv. of bijv.	bijvoorbeeld	nr.	nummer
d.w.z.	dat wil zeggen	o.a.	onder andere
e.a.	en andere	p. of pag.	pagina
enz.	enzovoort	pv.	persoonsvorm
i.p.v.	in plaats van	sec.	seconde
max.	maximum	tel.	telefoon
m.a.w.	met andere woorden	ww.	werkwoord
mevr.	mevrouw	z.o.z.	zie ommezijde
min.	minuut	u.	uur

In volgende afkortingen wordt geen afkortingsteken gebruikt:

- in symbolen voor maten gewichten:
 - o cm, dm, dl, g, ha, kg, km, l, m, mm
- in afgekorte namen van bedrijven en organisaties:
 - o NMBS : Nationale Maatschappij der Belgische Spoorwegen
 - o VRT: Vlaamse Radio- en Televisieomroep
 - o VTM: Vlaamse Televisiemaatschappij
 - WK: wereldkampioenschap
- in afkortingen die je per letter uitspreekt (initiaalwoorden):

BV	bekende Vlaming	hst	hogesnelheidstrein
cd	compact disc	pc	personal computer
dvd	digital video disc	sms	short message service
EHBO	eerste hulp bij ongevallen	tv	televisie
gsm	global system for mobile communicationes	wc	watercloset

Het accentteken (21.5)**In Franse woorden**

- *Woorden die in het Nederlands het Franse accent behouden:*
 - ü é: café, canapé, comité, rosé, paté, privé, saté
(dit accent wordt niet geschreven op een e in het woord, maar alleen op een e eind woord)
 - ü è: crèche, crème, scène
carrière, première, volière
 - ü ê: enquête

Het nadrukteken (klemtoonteken)

- Je schrijft een nadrukteken op de klinker(s) van een woord als je in een zin de nadruk wil leggen op dat woord:
 - ü Ben jij er zeker vóór het avondeten?

Vreemde woorden (thema 23)

Lees in de *Toelichting Spelling, thema 23*.

Ook al komt dit thema in 6de klas aan bod, toch zal je merken dat heel wat woorden al aandacht kregen bij andere thema's, bv. meervoud en verkleinwoorden.

Deze woorden zijn onthoudwoorden en hebben dus ruime aandacht nodig om eigen gemaakt te worden. Noteer ze bij de te onthouden woorden in het spellingschrift.

Laat ze regelmatig terugkomen in oefeningen en dictees. Bekijk ze niet als een ‘af te werken pakketje’ dat nadien weggelegd wordt maar integreer het gedurende het ganse jaar in de verschillende thema’s.

Je schrijft een andere klinker (23.1)

Woorden met y

- in andere onthoudwoorden:
 - o mayonaise (*de y klinkt eerder als een j en wordt soms ook zo geschreven*)
 - o chrysant, Egypte, encyclopedie, gymnastiek, hyacint, hyena, hygiëne, Olympisch, pyjama, recycleren, synagoge, systeem, systematisch, teddybeer, typen, typisch
Let op: in ‘pyjama’ moet de j die je hoort na de y wel geschreven worden. In ‘hyacint’ en ‘hyena’ niet.
- in woorden die beginnen met sym:
 - o symbool, symfonie, sympathie, sympathiek
- aan het begin van een woord (*de y klinkt dan eerder als ‘j’ en wordt soms ook zo geschreven*):
 - o yoga, yoghurt

Je schrijft andere klinkercombinaties (23.2)

Woorden met eau / au (=o)

- eau schrijf je meestal aan het eind van woorden van Franse oorsprong:
 - o bureau, cadeau, niveau, plateau
- au schrijf je meestal in het woord:
 - o chauffeur, fauteuil, restaurant

Woorden met ai

- mayonaise, migraine
- container, e-mail, trainer, training

Woorden met ou (=oe)

- bouillon, camouflage, douche, enthousiast, gouverneur, journaal, journalist, route, souvenir

Woorden met oi (=wa)

- coiffeur, croissant, peignoir, reservoir, toilet, trottoir

Je schrijft een andere medeklinker/medeklinkers (23.3)

Je hoort in een woord 'z' maar je moet 's' schrijven in:

- asiel, basis, diesel, dosis, enthousiast, museum, positief, president, resultaat, risico, visite, visum
- werkwoorden die eindigen op -iseren:
 - o adviseren, automatiseren, memoriseren, moderniseren, normaliseren, organiseren, reserveren, presenteren, specialiseren
- zelfstandige naamwoorden die eindigen op -isering:
 - o automatisering, modernisering, reservering
- zelfstandige naamwoorden die eindigen op -isatie:
 - o organisatie, specialisatie

Je hoort aan het eind van een woord 'zie' maar je moet 'sie' schrijven in:

- conclusie, explosie, fantasie, fusie, illusie, televisie, visie
Maar je schrijft wel 'zie' in
 - ruzie, spinazie, poëzie

Je hoort aan het eind van een woord 'sie' maar je moet 'tie' schrijven

- na een vrije klinker:
 - o -atie: administratie, agglomeratie, combinatie, compensatie, concentratie, democratie, demonstratie, documentatie, exploitatie, formatie, generatie, illustratie, inflatie, informatie, inspiratie, interpretatie, motivatie, natie, observatie, operatie, organisatie, oriëntatie, prestatie, publicatie, relatie, situatie, vaccinatie
 - o -itie: ambitie, competitie, definitie, expeditie, justitie, oppositie, politie, positie, repetitie, traditie
 - o -otie: emotie, motie, promotie
 - o -utie: revolutie
- na een medeklinker:
 - o na een c : actie, attractie, collectie, directie, functie, infectie, inspectie, instructie, productie, reactie, redactie
 - o na een andere medeklinker: adoptie, advertentie, attentie, concurrentie, conferentie, consequentie, instantie, intelligentie, optie, portie, vakantie

Je hoort in een woord 'sie' maar je moet 'ti' schrijven:

- emotioneel, initiatief, internationaal, nationaal, patiënt, revolutionair, traditioneel, station

Je schrijft c en je hoort k

- ct eind woord:
 - o architect, aspect, conflict, contact, contract, correct, direct, effect, insect, perfect, product, project, respect
- ct in een woord:
 - o actief, acteur, bacterie, dictee, directeur, directrice, factuur, inspecteur, inspectrice, structuur, tractor
 - o in woorden die eindigen op c voor -tie:
 - o actie, attractie, collectie, directie, functie, infectie, inspectie, productie, reactie, redactie
 - Maar: oktober, dokter
praktisch, praktijk
elektriciteit (en alle woorden daarvan afgeleid)
- c voor a, o, u, of een medeklinker (de letters van 'a u t o' kunnen helpen onthouden)
 - o voor a: cabine, cacao, cadeau, café, cake, camera, caravan, carnaval, camping, Canada, categorie / advocaat
 - o voor o: chocolade, cola, collega, coma, locomotief, risico / bioscoop, seconde
 - o voor u: cultuur, cursor, document, documentatie, speculaas, circus
 - o voor een medeklinker: club, clown, crisis, creatief, reclame, recycleren
- in het voorvoegsel com:
 - o combinatie, comfort, comfortabel, commentaar, commissaris, commissie, competitie, compleet, complot, componeren, componist, compost, computer
- in het voorvoegsel con:
 - o concentratie, concentreren, concert, conclusie, concreet, concurrent, concurrentie, concurreren, conditie, conducteur, conferentie, confetti, confituur, conflict, congres, conserven, conservenblik, consequent, constant, consument, contact, container, content, continent, contract, contrast, controle, controleren

Je schrijft c en je hoort s (steeds voor een e of voor een i)

- in het begin van een woord
 - o voor e: cel, cent, cement, centimeter, centraal, centrum
 - o voor i: cijfer, cilinder, cinema, cipier, cirkel, citroen
- in het midden van een woord
 - o voor e: ambulance, concentreren, december, oceaan, percent, plastificeren, presentatrice, procent, proces, produceren, recent, receptie, specerijen
 - o voor i: decimeter, elektriciteit, feliciteren, financieel, lucifer, officieel, precies proficiat, provinciaal, provincie, publiceren, publiciteit, racisme, sociaal, solliciteren, speciaal, specialist, specialiteit, specifiek

Je schrijft cc en je hoort k of ks

- je hoort k: accolade, accordeon, accu, occasiewagen, piccolofluit
- je hoort ks: accent, accepteren, accident, succes, vaccin, vaccinatie, vaccineren

Je schrijft x en je hoort ks

- ex begin woord voor een andere medeklinker:
 - o excursie, excuseren, excuus, expeditie, experiment, explosie, expo, export, expositie, expres, expressie, expressief, extern, extra, extreem, extremist
- ex begin woord voor een klinker:
 - o examen, exemplaar, exotisch
- x in een woord:
 - o luxe, Luxemburg, luxueus, maximum, mixer, saxofoon, taxi
- x eind woord:
 - o box, fax, reflex

Je schrijft g en je hoort zj

- aan het begin van een woord:
 - o gel, gelei, giraf
- in 'g e' aan het eind van een woord:
 - o bagage, collage, etalage, garage, massage, plantage, ravage, recyclage, reportage, spionage, stage, tatoeage
 - o horologe / college / prestige
 - o asperge
- in een woord:
 - o origineel

Je schrijft j en je hoort zj

- job, journaal, journalist, jumping, jungle, jury

Je schrijft ck en je hoort k

- cockpit, geheugenstick, heftruck, picknick, snack, ticket

Je schrijft een andere medeklinkercombinatie**Je schrijft ch / sh / sj****ch:**

- aan het begin van een woord:
 - o chalet, champagne, champignon, chanson, chantage, chauffeur, chef, chic, chimpansee, China, chips, chirurg, chocola
- in een woord:
 - o affiche, brochure, douche, ketchup, machine, machinist, marcheren, parachute,
- aan het eind van een woord:
 - o sandwich

sh: shampoo, show

sj: sjaal, sjalot, sjouwen

Je schrijft gn

- Bretagne, campagne, champagne, champignon, magnifiek, magnolia, signaal, signalement

Je schrijft qu en je hoort k / kw

- je hoort k: antiquair, maquette
- je hoort kw: aquarelverf, aquarium, quiz, quotiënt

Je schrijft chr en je hoort kr

- christelijk, Christus, chronometer, chrysant

Je schrijft gh en je hoort g

- yoghurt, spaghetti

Allerlei klinker- en medeklinkercombinaties

Woorden met aill / euill / ouill in het woord

- aill: braille, failliet, faillissement, gedetailleerd, maillot, medaille
Ook: detail , details
- euill: feuilleton, portefeuille
Ook: fauteuil
- ouill: bouillon, Bouillon

Woorden die eindigen op -ot

- maillot, tricot

Woorden die eindigen op -air / -aire

- -air: antiquair, fair, literair, meubilair, militair, miljonair, parlementair, populair, reglementair, revolutionair, sanitair, secundair, universitair
- -aire: affaire, documentaire

Woorden die eindigen op -er / -ier / -ière

- -er: diner, souper
- -ier: premier
- -ière: première, volière

Woorden uit het Engels

- chips, shirt, show, sandwich
- caravan, clown, club, coach, computer, cool, plastic
- babysit, nylon, sorry
- keeper, team
- interview, interviewen, interviewer